
KRONIKK

Livets og lovens grenser

Uklar lovgivning var trolig ikke årsaken til de ulovlig sene abortene. Ansvarer kan og bør plasseres hos lovens voktere.

Først i mai 2012, og så på nytt denne vinteren, har vi kunnet lese avsløringer om ulovlige senaborter ved norske sykehus. Uklar lovgivning er presentert som hovedforklaringen. Politikere og Helsedirektoratet har reagert. Statssekretær Anne Grethe Erlandsen i Helsedepartementet kunngjorde rett over nyttår at de forbereder en endring av abortforskriften, der det slås fast at levedyktige fostre ikke skal aborteres og at det derfor går en tidsgrense for abort ved 22 uker. Endringen sendes på høring snart.

Men vil dette medføre noe nytt? Forskriften har hatt en tidsgrense hele veien. Spørsmålet om fosterets levedyktighet er imidlertid komplisert og omstridt, og abortlovens øverste vokter har hatt en annen definisjon enn lovgiver.

Når begynner livet? Når er abort akseptabel? Når skal kvinnen pålegges å fullføre svangerskapet for å la fosteret få leve? Dette er noen av de vanskeligste og mest omdiskuterte spørsmålene vi har. Abortloven forsøker å besvare noe av dette, og få lover har vært mer debattert. Først ble abort avkriminalisert. I 1970-årene fikk kvinner rett til selvbestemt abort.

Abortloven balanserer kvinnens selvråderett mot fosterets rett til liv. Jo eldre fosteret er, jo sterkere rettsvern. Etter 12 uker kan ikke kvinnen lenger bestemme selv og vedtak skal fattes i en nemnd. Om det er grunn til å anta at fosteret er levedyktig, så kan abort ikke innvilges.

Når er et foster levedyktig? Svaret på dette spørsmålet kan avgjøre fosterets skjebne. Selv

om virkeligheten er kompleks, forutsetter loven at det går an å svare ja eller nei på om et foster er levedyktig eller ikke.

I abortforskriften fra 2001 slås det fast at dersom fosteret ville vært i stand til å overleve utenfor mors liv med intensivbehandling på det tidspunkt et eventuelt avbrudd ville vært utført, så er det å anse som levedyktig.

Videre: «Som en veiledende grense knyttes levedyktighetsbegrepet opp mot [...] 22 fullgatte uker av svangerskapet, det vil si 154 dager». Begrunnelsen er at fosteret på dette tidspunkt normalt vil være kommet så langt i sin utvikling at det vil kunne være i stand til å overleve utenfor livmoren dersom det ble for tidlig forløst.

Er dette uklart? De som hevder at dette er uklart legger gjerne vekt på at forskriften også pålegger nemnden å gjøre en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. I forskriften er det presisert at det er det konkrete fosterets levedyktighet som skal vurderes. Samtidig er det gjort klart hva som skal være den veiledende tidsgrensen, og hva som kan oppheve denne tidsgrensen: Der det er overhengende fare for kvinnens liv eller helse (nødrett) eller dersom fosteret har tilstander som er såkalt uforenlig med liv, slik at det aldri vil bli i stand til å overleve utenfor livmoren, for eksempel at fosteret mangler hjerne.

De som mener at kvinnen bør kunne få innvilget abort også etter den veiledende tidsgrensen hevder gjerne at mindre alvorlige tilstander kan påvirke levedyktigheten, at svært få for tidlig fødte overlever i uke 22 og 23, eller at forhold ved kvinnens situasjon bør kunne veie tyngre

SENABORTENE

- ➔ I 2010–2011 ble det gjennomført tolv aborter i 22. og 23. svangerskapsuke.
- ➔ Tilsvarende tall for hele perioden fra 2001–2009 er fem.
- ➔ Abortnemndas praksis ble vurdert som ulovlig av Helsedirektoratet, etter at en fødeavdeling ved Oslo Universitetssykehus meldte fra om praksisen i 2011.

Kilde: Folkehelseinstituttet

enn fosterets rett til liv. Forskriften gir imidlertid ingen klar åpning for at dette skal kunne oppheve den veiledende tidsgrensen.

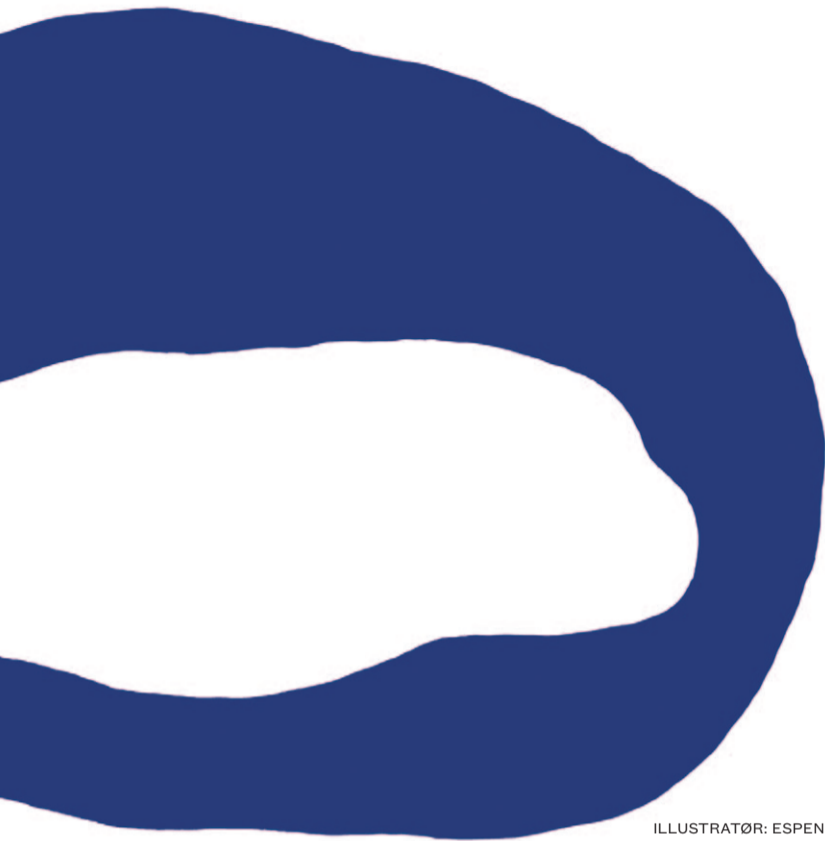
Det mest ekstreme eksemplet er kanskje der kvinnen har blitt gravid etter voldtekt eller incest. Forskriften sier imidlertid at det er fosterets levedyktighet som skal vurderes. Etter tidsgrensen er det rimelig å tolke forskriften dithen at forhold ved kvinnens situasjon kun er relevant i den grad de umuliggjør overlevelse for fosteret eller aktualiserer nødrettsbetraktningene.

Hva som påvirker fosterets levedyktighet er komplisert, og det er mye vi ikke vet. Den viktigste og mest pålitelige faktoren er trolig fosterets alder. Overlevelsen for de ekstremt for tidlig fødte i uke 22–24 har blitt noe bedre etter at abortforskriften kom, men den største utviklingen skjedde i 80- og 90-årene.

Det var og er imidlertid store variasjoner i overlevelseshastighetene. Noen av variasjonene skyldes trolig ulik praksis ved sykehusene. I Norge har det for eksempel vært enighet om en nedre grense for å forsøke livreddende behandling ved 23 fullgatte uker. De viktigste grunnene til dette er at mange av de ekstremt for tidlig fødte ikke overlever, at mange av de som overlever får alvorlige følgetilstander, og at behandlingen er omfattende og krevende.

I Norge har ingen overlevd før uke 23, men det er i svært liten grad forsøkt. I andre land (for eksempel Tyskland, USA, Japan og Sverige) har for tidlig fødte overlevd også i uke 22. De siste

KRONIKK sendes til kronikk@morgenbladet.no
 Maks 7000 tegn, inkludert ordmellomrom. Redaksjonen
 betinger seg retten til å forkorte innsendte manuskripter.
 Frist for innlevering **tirsdag kl. 10.00.**

ILLUSTRATØR: ESPEN FRIBERG

årene har det kommet flere vitenskapelige publikasjoner som har rapportert om over 30 prosent overlevelse for tidlig fødte i uke 22. Den høyeste rapporterte overlevelsesraten i uke 22 er 86 prosent.

I abortlovgivningen er det ikke stilt krav til at sannsynligheten for overlevelse skal være stor, til livskvalitet, til lave omkostninger ved behandling eller at praksis ved nyfødtafdelinger i Norge skal være definerende for levedyktighet. Det er tilstrekkelig at fosteret vil kunne være i stand til å overleve dersom det ble for tidlig forløst. Det er altså mulig i uke 22.

Grensen for levedyktighet kompliseres av at feilmarginene er relativt store når man fastsetter fosterets alder. Et foster som anslås til å være rett ved tidsgrensen kan være 1-2 uker eldre eller 1-2 uker yngre. Om man ønsker å være rimelig sikker på å ikke abortere levedyktige fostre, må det derfor være en viss avstand mellom tidsgrensen for abort og den fosteralderen der fosteret kan overleve. Dette har ikke vært diskutert av lovgiver til nå.

De ulovlige abortene. Mellom 2001 – da abortforordningen kom – og 2009 ble det ifølge Medisinsk fødselsregister innvilget relativt få ulovlige aborter etter 22 uker. I 2010 og 2011 ser det ut til å ha blitt innvilget omlag ti ganger så mange ulovlige aborter per år, og endringene synes størst i de sakene som gikk til klagenemnd. Kan det være at forskriften plutselig ble mye mer uklar etter omtrent ti år? Skjedde det noen endringer som kan ha hatt betydning rundt 2010?

15. februar 2010 ble fem regionale klagenemnder erstattet med én sentral klagenemnd. Da klagenemnda i 2011 måtte redegjøre for sin

praksis, kom det frem at de mente at en øvre tidsgrense for abort først gjør seg gjeldende i uke 24 – det vil si to uker senere enn forskriftens tidsgrense.

Denne beskrivelsen av levedyktighet samsvarer med den vi kan finne i en artikkel om abort i Store medisinske leksikon (sml.snl.no/abort): «Vi regner at fostre kan være levedyktige fra uke 24». Artikkelen forfatter er Britt-Ingjerd Nesheim. Hun ble leder for den sentrale klagenemnda i 2010.

Det er nærliggende å spørre om den store økningen i ulovlige aborter kanskje ikke skyldes uklar lovgivning, men at noen har og hadde en annen definisjon av levedyktighet enn lovgiver, og at en av disse ble satt til å lede klagenemnda da den ble enerådende.

Hva om en høyesterettsjustitiarius definerte den seksuelle lavalderen til 14 år, og utviklet en rettspraksis i tråd med dette?

Ansvar. Så langt har ingen blitt stilt til ansvar for de ulovlige senabortene.

Hva om en høyesterettsjustitiarius skrev artikler som definerte den seksuelle lavalderen til 14 år, og Høyesterett utviklet en rettspraksis i tråd med dette – for eksempel ved at flere voksne ble frikjent etter seksuell omgang med mindreårige på 14 og 15 år? Ville en slik dommer blitt ansatt i første omgang? Hvor mange sedelighets saker ville dommeren få lov til å avgjøre? Og ville det fått noen konsekvenser i ettertid?

REIDAR PEDERSEN
 Forsker, Senter for medisinsk etikk,
 Universitetet i Oslo

NOTERT

Hva burde man gjøre med mannen som oppfant det å feire tiårsjubileer? Et drap ville vært for mildt.

MARK TWAIN

FORSKNINGSKOMMUNIKASJON
Overraskende lik – og unik

De fleste forskningsresultater må tolkes, og det kan være vanskelig å vite hvilke konklusjoner en skal trekke fra dataene. En ny britisk studie av menneske- og ape-

hjerner demonstrerer en løsning på problemet. Studien ble nemlig presentert med to motsatte pressemeldinger. Fra Oxford: Unik region funnet i menneskehjernen! Samtidig, fra tidsskriftet som publiserte studien: Menneske- og apehjerner er overraskende like! Begge deler er sant, for hjernen vår er både lik og ulik apehjerner. Lærdommen er at hva som helst kan være et spektakulært resultat, så lenge du tenker nøye gjennom adjektivbruken. Og til info: Omtrent et døgn etter at nyheten kom, hadde «menneskehjernen er unik»-vinkelen et overtak i nyhetsdekningen. Overrasket?

NASAS NYE SATELLITT
Stadig bedre ismålinger

I 2017 skal den amerikanske romfartsorganisasjonen NASA sende opp satellitten ICESat2. Ved hjelp av grønne laserstråler som skytes ned mot bakken, returnerer og analyseres, skal den være i stand til å måle endringer i høydeforskjeller på størrelse med en blyant – på langs. Navnet har den fått fordi den først og fremst skal måle høydeendringer i Jordens frosne områder, der forskere har observert dramatiske forandringer som en følge av klimaendringer.

DEN NYE VITENSKAPEN
Hjerneforskerne må inn

En ny vitenskap skal utvikles ved å smelte sammen kunnskap fra nevrovitenskap, psykologi, pedagogikk og informasjonsteknologi. Vinnerne blir fremtidens skolebarn og dermed hele samfunnet. Det håper Tor-kel Klingberg, professor i kognitiv nevrovitenskap ved Karolinska instituttet i Stockholm, som siden 2007 har fulgt 350 barn mellom seks og tyve år i Nynäshamn for å studere sammenhengen mellom hjernens modning, miljøet, skoleprestasjoner og utviklingen av minnet. Ikke uventet ønsker hjerneforskeren at hjerneforskerne skal benyttes i større grad, blant annet ved tidlig å identifisere barn som kan ventes å ha lærevansker. «Å identifisere barn med vanskeligheter er bare meningsfullt om det finnes metoder å hjelpe dem på. Det gjør det, men vi må bygge flere broer mellom pedagogikk og nevrovitenskap», sier han til Svenska Dagbladet.